

मुक्तशिक्षा

मकवानपुर बहुमुखी क्याम्पस, हेटोँडा

दोश्रो आन्तरिक परीक्षा २०८०

कक्षा : ११ (Arts, Education & Science)

पूर्णाङ्गिक : ७५

विषय : अनिवार्य नेपाली (NEP 001)

उत्तीर्णाङ्गिक : ३०

समय : ३ घन्टा

(मौलिक र सफासँग लेखिएको उत्तरलाई अड्कनमा प्राथमिकता दिइने छ ।)

१. दिइएको अनुच्छेदका रेखाङ्कित वर्णहरूको उच्चारण स्थान र प्राणत्व छुट्याई लेख्नुहोस् । (३)
यसरी परिच्छन्नले आफ्नो पाखुरी बजारकै भरमा मालिकलाई खुसी बनाएको छ ।
२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् : (३)
देशमा उर्वराभूमी भएर पनि सिंचाइका आधुनिक प्रविधि अपनाउन नसक्दा जग्गा वाँझै छन्, जनता भोकभोकै छन् । उनीहरू सांखाने अन्न छैन । युवाशक्ति बिदेशिन वाध्य छन् । यस्तो किन भइरहेछ
३. अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको पदवर्ग पहिचान गरी लेख्नुहोस् । (२)
आज उनले मलाई धैरै कुराहरू सोधे । उनले सोधेका कुराहरूमध्ये खासै धैरै बुझिन्नै । मैले केमा कुरा भयो भन्ने पनि राम्ररी बुझिन्नै । उनले मस्तंग के के भने मैले थाहै पाउन सकिन्नै ।
४. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् । (२ x २ = ४)
- (क) दिइएको अनुच्छेदबाट दुई दुईओटा तत्सम र आगन्तुक शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् ।
विशेष गरेर प्रत्येक दिन शिक्षक पसलबाट किताब किनेर फर्कदा एक जना मनुष्य बाटोमा बसको प्रतीक्षा गरिरहेको हुन्थ्यो ।
उसका आँखामा गरिबीको छायाँ देखिन्थ्यो ।
- (ख) दिइएका शब्दहरूलाई शब्दकोशीय क्रममा मिलाई लेख्नुहोस् ।
आमा, आँखा, अंश, अँध्यारो,
५. दिइएको अनुच्छेदबाट तीनओटा पारिभाषिक शब्द पहिचान गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् । (३)
निर्वाचन जनताले आफ्ना प्रतिनिधि छान्ने व्यवस्था हो । जनताको यो अधिकार संविधानले सुनिश्चित गरेको छ । लोकतन्त्र संसारकै सर्वोत्तम राज्यव्यवस्था हो । यसले मानवाधिकारको रक्षामा विशेष जोड दिन्छ ।
- अथवा
- दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा अनुकरणात्मक शब्द, एउटा उखान र एउटा टुक्का पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :
नाच्न नजान्ने आँगन टेढो भने झैँ काम गर्न छोडेर लखर लखर हिँड्ने सन्तानले नै बाबुआमाको नाक काट्छन् । लाज पचार मसुमसु हाँस्दै हिँड्ने नकच्चरासित कसको के लाग्छ र ।
६. कुनै दुई प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् । (२ x २ = ४)
- (क) अनुच्छेदबाट दुईओटा उपसर्ग र दुईओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी तिनको निर्माण प्रक्रिया देखाउनुहोस् :
प्राविधिक क्षेत्रमा भएको प्रगतिले गर्दा घरेलु कामदेखि लिएर कृषि, उद्योग, वाणिज्य आदि क्षेत्रमा मानवीय जीवन अत्यन्त सुख्खा, सुसम्पन्न र सुविधायुक्त बनेको छ ।
- (ख) अनुच्छेदबाट दुईओटा समस्त शब्द पहिचान गरी विगह गर्नुहोस् र दुईओटा द्वित्व शब्द पहिचान गरी दोहोरिएका अंश छुट्याउनुहोस् :
दोबाटोमा धुमे गल्लीहुलुवा त्रिफला र अरु सरसामान बोकेर सम्पकोसीतिर लागेको देख्दा भातसात खान छोडेर मान्छेहरू बाटोघाटोमा भागाभाग गर्न थालेछन् ।
- (ग) अनुच्छेदबाट चारओटा सन्धियुक्त शब्द पहिचान गरी सन्धि विच्छदे गर्नुहोस् :
घरेलु अत्यावश्यक मरमसला किन मानिसहरू बजार जान्छन् । बजारको भिडभाडमा कहिलेकाहीं वयोवृद्धलाई असहज पनि हुन्छ । यस्तै हुलमुलमा चोरीको बिगबिगी हुन्छ भने रक्स्याहाहरूले पनि बाटोघाटोमा दुःख दिन्छन् । यहाँ कुनै सम्पर्क तथा मुक्तात्मा भेटिँदैनन् ।
७. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् । (४)

(क) दिइएको अनुच्छेदलाई पुलिङ्ग भए स्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग भए पुलिङ्गमा परिवर्तन गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :
तुलो बुबा चौतारामा शीतल ताप्दै हुनुहुन्थ्यो । तुलीआमा पनि त्यहीं आइपुग्नु भएछ । भाइ पनि चौतारीमा आएर बस्यो।
बहिनी पनि विद्यालयबाट टुप्लुक्क आइपुगी ।

(ख) दिइएको अनुच्छेदलाई तृतीय पुरुषमा परिवर्तन गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :
म कक्षा ११ मा पढ्ने विद्यार्थी हुँ । कलेजमा मेरो एक जना मन मिल्दो साथी छ । साथी मलाई माया मात्र होइन सहयोग
पनि गर्छ । म दिनहुँ बाटामा साथीलाई भेट्छु । मलाई भेट्दा साथी पनि खुसी हुन्छ ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् ।

(४)

(क) तलका गद्यांशबाट दुईओटा उद्देश्य विस्तार र विधेय विस्तार पद पहिचान गरी लेख्नुहोस् :

प्रतिभाशाली रमा नियमित विद्यालय जान्छे । ऊ पढाइका साथै खेलकुदमा पनि रुचि ग्राह्ये । हिजो गुरुले उसलाई
पुरस्कार पनि दिनुभयो । साथीहरूले पनि उसको प्रशंसा गरे ।

अथवा

दिइएको अनुच्छेदलाई सङ्गति मिलाई पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

मेरो बहिनी पहाडमा बस्छ । ऊ असल छन् । त्यहाँबाट अग्लो हिमालहरू हेर्न पाइन्छ । तिमी पनि हिमाल हेर्न आएको हो ?

(ख) दिइएको वाक्यलाई करण भए अकरण र अकरण भए करणमा परिवर्तन गरी अनुच्छेद पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

उनीहरू सधैँ बजारतिर जान्छन् । सबैले केही सामानहरू किन्छन् । भिडभाडमा केही पनि खाँदैनन् । उनीहरूलाई कति
थकाइ लाग्दैन ।

अथवा

दिइएका वाक्यहरूलाई पत्र यक्ष भए अप्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष भए प्रत्यक्ष कथनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

(अ) मलाई केही दिन बस्न साथीले अनुरोध गच्यो ।

(आ) श्यामले राधालाई भन्यो, “तिमी कहिले आयो ?”

(इ) गुरुले गीतालाई स्याबासी दिनुभयो ।

(ई) हामीले भन्यौं, “देशमा सबैले सुख पाउन् ।”

९. दुवै प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् ।

(४ x ४ = ८)

(क) दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको छोटो उत्तर लेख्नुहोस् :

हाम्रो संस्कृति हाम्रो समाज मूर्त र अमूर्त संस्कृतिको मिश्रण हो । हाम्रा गाउँ तथा सहरमा प्राचीन सभ्यताका धरोहर यत्रतत्र
छन् । साकेला, चासोक, च्याब्रुड र धान नाचमा रमाउने मन हुड्केली, सोरठी र मारुनीमा त्यक्तिकै रमाउँछ । देउडा र घाटुले
भौगोलिक सीमा नाघेर बास्ना छेरेका छन् । चान्दी, डाँडी, हनुमान् र पञ्चबुद्ध नृत्यहरू हाम्रा मुटुका ढुकढुकी बनेका छन् ।
शास्त्रीय र लोक नृत्य, गीत र वादनमा हाम्रा अनन्य सम्पदा छन् । स्याब्रो र तिजीले सखिया, सन्थाल र सरायसँग मित्री
लाउँछन् । भुओ, खैंजडी, बालुन, सँगिनी र लाखे पहाडी सौन्दर्य बनेका छन् । बाली लाउँदा, भित्राउँदा, दाइँ गर्दा गाइने
गीतहरू पुनर्जीवनको आस गर्दै छन् । गन्धर्व, चर्या, खाँडो र गाथाहरू कुनाकन्दरामा जीवितै छन् । यहाँ भाषाको भण्डार छ।
संस्कार, रीतिरिवाज र परम्पराका पारखीहरू हाम्रा गाउँमा भुल्छन्, सहरमा स्माउँछन् । खानपान र पहिरनमा जातीय, क्षेत्रीय
र सामुदायिक विविधता छन् । मन्दिर, विहार, मस्जिद, गिर्जाघर, गुरुद्वारा, थान र मार्गस्थानहरू हाम्रा आस्थाका केन्द्र हुन् ।
हामी भाषा, धर्म, संस्कृति र परम्परामा बहुल छौं तर आपसमा सहिष्णु छौं । यो नै विश्वमा हाम्रो अनुपम पहिचान हो ।

प्रश्नहरू

(क) हाम्रो मन के के कुरामा रमाउँछ ?

(ख) देउडा र घाटुले कसरी भौगोलिक सीमा नाघेका छन् ?

(ग) संस्कृतिका पारखीहरू कहाँ रमाउँछन् ?

(घ) खानपान र पहिरनमा के कस्ता विविधता छन् ?

(ख) दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

प्राकृतिक प्रकोप भन्नाले बाढी, पहिरो, वर्षा, खडेरी, हिमपात, हुरीबतास जस्ता कुराहरू पर्दछन् । प्राकृतिक प्रकोप मानिसहरूको बसमा हुँदैन । तर, मानिसले चाहेमा यसको न्यूनीकरण गर्न सकदछ, धनजनको क्षतिबाट जोगिन सकदछ । प्राकृतिक प्रकोपको छ्याल नगर्ने हो भने यसले धनजनको विनाश गरी मानव जीवनलाई तहसनहस बनाउँछ । नेपालका सन्दर्भमा प्राकृतिक प्रकोपमा सबैभन्दा बढी जनमानसलाई दुःख दिने बाढीपहिरो एक हो । वर्षा लागेपछि बाढीपहिरोका कारण धेरै जनधनको क्षति भएको समाचार हामी सुन्दछौं । बाढीपहिरोलाई न्यूनीकरण गर्न बाढी आउने ठाउँमा वृक्षारोपण गर्नुपर्दछ । खोलाका किनारामा तटबन्ध गर्नुपर्दछ । वनजड्गलको संरक्षण गर्नुपर्दछ । खोला किनाराबाट अत्यधिक बालुवा, गिड्डी निकाल्नुहुँदैन । पहिरो जाने ठाउँमा पानीको निकास छोड्नुहुँदैन । पहिरो जाने क्षेत्रमा वर्षाको समयमा खेतीपाती पनि गर्नुहुँदैन । खेतीपातीले गर्दा माटो कमलो भई पहिरो जाने झन् बढी सम्भावना रहन्छ । अत्यधिक जनसङ्ख्या वृद्धि, वातावरणीय सन्तुलनको अभावमा अत्याधिक वर्षा तथा खडेरी पर्न सक्छ । यस विषयमा हमी मानवले सजग र सचेत भएर सोच्नु जरुरी छ । यस्तै वातावरणीय सन्तुलनको अभावमा हिमपात हुने र हुरीबतास आउने गर्दछ । यस्ता प्राकृतिक प्रकोपबाट बच्न, आउने सम्भावित खतराबाट बच्न सुरक्षित बसाइको व्यवस्था गर्नु जरुरी छ । यदि बसाइ सुरक्षित भएन भने मानवको जीवन र धनको क्षति हुन सक्छ ।

प्रश्नहरू :

क) मानिसले चाहेमा प्राकृतिक प्रकोपलाई के गर्न सकिन्छ ?

(अ) वशमा राख्न (आ) न्यूनीकरण गर्न

(इ) बेवास्ता गर्न

(ई) लेखाजोखा गर्न

ख) तटबन्ध भनेको के हो ?

(अ) खोला छेक्ने काम

(आ) खोला किनारामा वृक्षारोपण गर्ने काम

(इ) खोलालाई अर्कातिर फर्काउने काम

(ई) खोला किनारामा पर्खाल लगाउने काम

ग) खोला किनाराबाट मानिसहरूले के निकाल्नुहुँदैन ?

(अ) बोटबिरुवा

(आ) पैनी अथवा नहर

(इ) पानीको निकास

(ई) बालुवा तथा गिड्डी

घ) माथिको अनुच्छेदमा व्यक्त 'हुरीबतास' शब्द कस्तो शब्द हो ?

(अ) समस्त शब्द

(आ) द्वित्व शब्द

(इ) उपसर्ग व्युत्पन्न

(ई) प्रत्यय व्युत्पन्न

१०. अनुच्छेदबाट चारओटा बुँदा टिपी एक तृतीयांशमा सारांश गर्नुहोस् ।

(२+२ = ४)

अन्न उत्पादनका दृष्टिले नेपालमा जमिनलाई दुई वर्गमा बाँडिन्छ । समतल वा गरा गरामा बाँडिएको र आली लगाई पानी जमाएर धानको उत्पादन गरिने जमिनलाई खेत भनिन्छ । पाखाबाली मात्र लाम्ने आबादी जग्गालाई बारी भनिन्छ । बारीमा धान नउञ्जाए पनि मकै, कोदो, आलुलगायतका खाद्याल्न उञ्जाइन्छ । उर्वराशक्तिका आधारमा जमिन अब्बल, दोयम, स्निम र चाहार गरी चार किसिमका हुन्छन् । सिँचाइको प्रशस्त सुविधा भएको र दुई वा त्यसभन्दा बढी बाली लाग्ने मलिलो भूमिलाई अब्बल भनिन्छ । अब्बलभन्दा अलि कमसल किसिमको र अब्बलभन्दा अलि कम उञ्जाउ हुने भूमिलाई दोयम भनिन्छ । सिमचाहिँ दोयमभन्दा पनि कमसल हुन्छ । यस्तो कतिपय जमिनमा धान त फल्छ तर सिम जमिन ओसिलो र धापिलो हुन्छ । यस्तो भूमि गजगजे पनि हुन्छ । सिँचाइ सुविधा नहुने र आकासे पानीको भर पर्नुपर्ने सुक्खा मटो भएको जणा चाहार हो । सिँचाइ उपलब्ध भए पनि यस्तो जमिन रुखो हुने हुँदा अनाज फल्दैन वा फलिहाले पनि अत्यन्त कम मात्र फल्छ ।

११. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् ।

(४)

(क) तपाईंको गाउँटोलमा रहेको खानेपानीको समस्या उल्लेख गर्दै त्यसको समाधानका लागि सम्बन्धित पक्षको ध्यानाकर्षण गराउन स्थानीय पत्रिकाका सम्पादकलाई चिठी लेख्नुहोस् ।

(ख) नयाँ वर्षका अवसरमा साथीभाइलाई पठाइने शुभकामना पत्र तयार पार्नुहोस् ।

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् ।

(४)

(क) तपाईं सहभागी भएको कुनै शैक्षिक भ्रमणका विविध गतिविधि समेटी १५० शब्दसम्मको एउटा प्रतिवेदन लेख्नुहोस् ।

(मानुहोस् तपाईंको नाम सुमन नेपाली हो र तपाईंको विद्यालयको नाम जनता मावि, फापरबारी हो ।)

36

(ख) 'मकवानपुरमा पर्यटन विकासका सम्भावना' विषयमा १५० शब्दसम्मको वकृता तयार पार्नुहोस्।

१३. नेपालमा सडक दुर्घटना न्यूनीकरणका उपाय विषयमा १२५ शब्दसम्ममा आफ्नो प्रतिक्रिया लेख्नुहोस्। (४)

१४. कुनै दुई प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्।

(४ x ४ = ८)

(क) दिइएको कथांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

खोलो अचेल फेरि गाउँतिर सोझिएको रहेछ। यो खोलाले पनि गाउँलाई धुरुकै रुवायो। हुन त रुवायो मात्रै भन्नु खोलाप्रति अन्याय ठहर्ला। यो खोलाले गाउँलाई पालेको पनि छ। हाम्रो विगतको लगभग आधा उमेर यही खोलाको डिल र बगरहरूमा बितेको थियो। कहिले ओराहा खाने निहुँमा त कहिले गाईभैसी चराउने निहुँमा। खोलामा बाढी आएको बेला हामी गाईको पुच्छर समाएर बाढी तर्ने गर्थ्यौँ अथवा यस्तो बेलामा हामी खोलाको किनारमा बसेर बाढीको आनन्द लुट्थ्यौँ। तर्न डराउने कोही मानिस आए भने हामी तीनचार जना एकअर्काको हात समाउँदै बाढीमा हेलिन्थ्यौँ र किनारमा पर्खिरहेको मानिसलाई तारिदिन्थ्यौँ र यस्तो काममा खास गरी परिछनकै विशेष रुचि थियो। "यहीनिर कुवा छ, गए सालको वर्षामा मूल फुटेको एकदम चिसो र मिठो पानी छ।" ऊ पानी लिएर आइसकेको थियो।

प्रश्नहरू

(अ) 'खोलाले गाउँलाई पालेको छ' भन्नुको तात्पर्य के हो? (आ) 'म' पात्रका खोलासँगका बालअनुभूति कस्ता छन्?

(ख) दिइएको नाट्यांश पढी सोधिएका प्रश्नको छोटो उत्तर दिनुहोस् :

ठिक भन्नुभो बाबा। सन्तानको सुख र शिक्षाका लागि भन्दै म रातदिन खटिएँ तर मैले मेरो छोरालाई समय दिइनँ। उससँग बसेर उसको पढाइको बारेमा कुरा गरिनँ। उसका साथी को को छन् भुनेर कहिल्यै सोधखोज गरिनँ। ऊ कहाँ गयो, के गच्यो, के खायो भनेर ख्याल गरिनँ। म त खालि मेरो व्यवसाय, बैठक आदि भन्दै दौडधुप गरिरहेँ। उसले मागे जति पैसा दिइरहेँ तर ऊ त धेरै पहिलेदेखि दुर्व्यसनको सिकार भइसकको रहेछ र आज मैले यो दिन भोग्नुपच्यो।

प्रश्नहरू

(अ) यस नाट्याशंमा वक्ताले आफ्ना के कस्ता कमजोरी रहेको स्विकारेका छन्?

(आ) यस नाट्याशंमा व्यक्त समस्या कसरी समाधान गर्न सकिएला?

(ग) दिइएको रिपोर्टाज अंश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

"उहाँले योग र ध्यानका सबै विधि सिकाउनुभयो र गर्न पनि लगाउनुभयो। आयुर्वेदिक औषधी पनि दिनुभयो।" सुन्दरले भने। "मनोचिकित्सकलाई पनि सोधियो, त्यो पनि एउटा राम्रो पद्धति हो, आराम पनि हुन्छ भन्ने सल्लाह दिनुभयो। नभन्दै बिस्तारै मन शान्त हुन थाल्यो। मैले योगको विषय पनि बोध गर्दै गएँ। यसमा यम, नियम, आसन, प्रणायाम, प्रत्याहार, धारणा, ध्यान हुँदै समाधिसम्मको यात्रा गरिन्छ भन्ने पनि बुझेँ। यस बोधले त मेरा मनका विकार हट्टै गएर जीवनमा बाँच्ने इच्छाशक्ति जागृत भयो।" सुन्दरले भने। "अनि त म झन् योग र ध्यान सिक्न थालेँ र प्रशिक्षक बनेँ। डाक्टर झा मेरा डाक्टर मात्र नभएर गुरु पनि हुनुहुन्थ्यो।"

प्रश्नहरू:

अ) सुन्दर छन्त्यालमा कसरी बाँच्ने इच्छाशक्ति जागृत भयो?

(आ) योग साधनाले मानव स्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावहरू के के हुन?

१५. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस्।

(८)

(क) 'वीर पुर्खा' कवितामा हाम्रा पुर्खाहरूको पौरखको वर्णन कसरी गरिएको छ? विवेचना गर्नुहोस्।

(ख) 'त्यो फेरि फर्कला' कथामा सानीको कस्तो मनोविज्ञानको चित्रण गरिएको छ, समीक्षात्मक उत्तर लेख्नुहोस्।

१६. दिइएका मध्ये कुनै एक शीर्षकमा २५० शब्दसम्ममा नघटाई निबन्ध लेख्नुहोस्।

(८)

(क) भ्रष्टाचार नियन्त्रणका उपाय

(ख) कम्प्युटर शिक्षा : आजको आवश्यकता

(ग) मेरो देश

***